

Till Finansdepartementet

Finansmarknadsminister Niklas Wykman

Statssekreterare Erik Eldhagen

Hemställan om översyn av regelverket för betalningsanmärkning

Stiftelsen Rättvis skatteprocess, som är en oberoende allmännyttig insamlingsstiftelse med syfte att verka för stärkt rättssäkerhet för enskilda i skatte- och förvaltningsprocesser, vill härigenom hemställa regeringen att initiera en översyn av regelverket för registrering och spridning av uppgifter om betalningsanmärkning.

Sammanfattning

Regleringarna i kreditupplysningslagen (1973:1173) om hur allmänna skulder hanteras i kreditupplysningar gör i dag skillnad på näringsidkare och andra fysiska personer. Effekten av detta är att en obetald skatt eller avgift kan leda till en betalningsanmärkning omedelbart när den registreras hos Kronofogden, även innan gäldenären har mottagit en underrättelse och haft möjlighet att betala. Detta gäller inte enbart för företag, utan också för privatpersoner som är näringsidkare.

Kronofogdemyndighetens utsöknings- och indrivningsdatabas innehåller uppgifter om bland annat mål, utslag och restförda skulder. Kreditupplysningsföretag får dagligen information om förändringar i denna databas. Då uppgifter om näringsidkares skulder blir tillgängliga utan samma fördröjning som för privatpersoner, kan en betalningsanmärkning registreras snabbare.

Följden av detta, genom att det inte finns någon generell rätt att få uppgifter om betalningsanmärkningar raderade hos kreditupplysningsföretag, blir att näringsidkare kan utestängas från möjligheter att bedriva sin näringsverksamhet på grund av uppgifter om redan betalda allmänna skulder som ligger kvar i registren. Exempelvis kan det leda till att man inte kan delta i offentliga upphandlingar, begränsas i möjligheten att söka bankkredit, förhindras ha anställda inom ramen för etableringsjobb, m.m. Detta gäller även om skulden som betalningsanmärkningen avsåg var privat, inte hänförlig till näringsverksamheten.

Stiftelsen Rättvis skatteprocess menar att denna ordning ger onyanserade beslut, med oproportionerligt långtgående effekter och med starkt begränsade möjligheter till omprövning eller rättelse. Vi hemställer därför att regeringen tar initiativ till en översyn av regelverket, med syfte att stärka rättssäkerheten och minska risken för oproportionerliga konsekvenser till skada för företagsklimatet.

Rättslig reglering

Den rättsliga grunden för åtskillnaden i hur allmänna skulder hanteras i kreditupplysningar för privatpersoner respektive näringsidkare (inklusive de som driver enskild firma) finns i kreditupplysningslagen (1973:1173). Lagen gör en explicit skillnad mellan "fysiska personer som inte är näringsidkare" och andra, såsom juridiska personer och fysiska personer som är näringsidkare.

Syftet med skillnaden är att balansera skyddet för den personliga integriteten mot behovet av en effektivt fungerande kreditmarknad. För företag väger behovet av tillförlitlig information för andra aktörer på marknaden tyngre, medan privatpersoner har ett starkare integritetsskydd (prop. 2016/17:105).

Regler för privatpersoner (som inte är näringsidkare)

För privatpersoner som inte är näringsidkare gäller striktare regler för när en skuld får registreras som en betalningsförsummelse hos kreditupplysningsföretag.

Huvudregeln i 7 § kreditupplysningslagen: Kreditupplysningar om privatpersoner får inte innehålla uppgifter om andra betalningsförsummelse än sådana som har fastställts av en domstol eller annan myndighet, eller som har lett till ett beslut om skuldsanering, konkursansökan eller liknande.

Särskild regel för allmänna mål i 7 a §: Specifikt för allmänna mål (skulder till stat och kommun, även kallat a-mål) gäller att en uppgift om betalningsförsummelse får registreras först när Kronofogdemyndighetens indrivningsprocess har nått ett visst steg. Detta innebär att en underrättelse till gäldenären enligt 4 kap. 12 § utsökningsbalken måste ha skickats och gäldenären har haft tid på sig att agera (betala eller bestrida). En uppgift som inte får lämnas ut får inte heller lagras i register som används i kreditupplysningsverksamhet, till exempel hos kreditupplysningsföretag. Förbudet mot lagring innebär att kreditupplysningsföretagen måste säkerställa att uppgifter som kommer in till företaget får lagras. I annat fall ska de omedelbart kasseras.

En allmän skuld registreras inte som en betalningsanmärkning bara för att den har överlämnats till Kronofogden. Först när den inledande hanteringen (underrättelse och betalningsfrist, s.k. avitid) har passerat utan att skulden reglerats, blir uppgiften offentlig i Kronofogdens register på ett sådant sätt att kreditupplysningsföretagen kan registrera den som en anmärkning. Detta ger privatpersoner ett skydd mot att felaktiga krav eller skulder de är på väg att betala leder till en betalningsanmärkning.

Regler för näringsidkare och "näringsanknutna personer"

De restriktioner som anges i 7 § och 7 a § kreditupplysningslagen gäller uttryckligen inte för näringsidkare, även om de är fysiska personer (driver enskild firma).

Avsaknad av skyddsregler: Eftersom skyddsreglerna i 7 och 7 a §§ är undantagna, finns det inga hinder för kreditupplysningsföretagen att registrera en skuld till det allmänna så snart den har överlämnats till Kronofogden för indrivning (blivit restförd). Lagstiftaren har dock uttalat att det dock även när det gäller näringsidkare kan finnas skäl till återhållsamhet vid användningen av uppgifter om sådan betalningsförsummelse som inte har fastslagits av myndighet. (Prop. 1973:155 s. 94 f.f. och 145 f. och prop. 1980/81:10 s. 126.)

Den praktiska innebörden för en näringsidkare är att en obetald skatt eller avgift kan leda till en betalningsanmärkning omedelbart när den registreras hos Kronofogden, även innan gäldenären har mottagit en underrättelse och haft möjlighet att betala.

Kronofogdemyndighetens utsöknings- och indrivningsdatabas innehåller uppgifter om bland annat mål, utslag och restförda skulder. Kreditupplysningsföretag får dagligen information om förändringar i denna databas. Då uppgifter om näringsidkares skulder blir tillgängliga utan samma fördröjning som för privatpersoner, kan en betalningsanmärkning registreras snabbare.

Antal betalningsanmärkningar i a-mål

När en skuld har registrerats hos Kronofogden och därefter hos kreditupplysningsföretag, uppstår en betalningsanmärkning. Den ligger kvar under hela sin gallringsperiod även om skulden senare betalas, och oavsett om skulden rörde näringsverksamheten eller privatlivet. För privatpersoner och företagare ligger betalningsanmärkningen kvar i tre år.

Kronofogdemyndigheten och Creditsafe har båda uppgett till oss att de inte för statistik över hur många a-mål avseende näringsidkare som inhämtas av kreditupplysningsföretag. UC har uppgett följande statistik över antal a-mål avseende personer som är näringsidkare för de senaste tre åren:

2023 250 058

2024 256 787

2025 231 736

Detta rör alltså betalningsanmärkningar för personer som är näringsidkare, men det går inte att utläsa av statistiken om skulden härrör från näringsverksamheten eller personens privata ekonomi. Den rättsliga effekten är dock som ovan nämnts samma.

Begränsad möjlighet till rättelse

En central skillnad i rättsliga förutsättningar är om personen skulden avser anses som ”näringsanknuten” eller ej. Begreppet ”näringsanknuten” omfattar inte enbart personer registrerade för enskild näringsverksamhet. Kronofogden anser att man också har näringsanknytning om man exempelvis är aktieägare i fåmansbolag, verkställande direktör eller styrelseledamot (mål 2881-25, Förvaltningsrätten i Stockholm 2025-05-26).

Näringsanknutna personer omfattas inte av samma sekretesskydd för skulder i Kronofogdemyndighetens databas som andra privatpersoner. Möjligheten att få uppgifter i databasen rättade eller raderade med hänvisning till 3 kap. 3 a § lagen (2001:184) om behandling av uppgifter i Kronofogdemyndighetens verksamhet, även när uppgifterna kan beläggas vara missvisande i fråga om den registrerades vilja eller förmåga att uppfylla sina ekonomiska förpliktelser, är likaså begränsade för näringsanknutna (mål 27073-25, Förvaltningsrätten i Stockholm 2026-03-04).

Regeringen angav i prop. 2017/18:120 att den ansåg att företag ”i praktiken [har] större möjlighet än en privatperson att åstadkomma rättelse” av felaktiga uppgifter. Skillnad gjordes dock inte på företag och enskilda näringsidkare och problematiken avseende effekterna av registrerade uppgifter om privata skulder för näringsverksamheten beaktades inte. Det kan ifrågasättas om regeringens bedömning är empiriskt riktig.

Vad avser vissa regelverk, exempelvis lagen (2016:1145) om offentlig upphandling (LOU), finns risk för bristande rättssäkerhet för näringsidkare. LOU 13 kap. 2 § föreskriver att en upphandlande myndighet ska utesluta en leverantör för obetalda skatter eller socialavgifter endast om det fastställts "genom ett bindande domstolsavgörande eller myndighetsbeslut som har fått laga kraft". Paragrafen ger därtill en möjlighet till fakultativ uteslutning när det "på ett annat lämpligt sätt kan visas" att dessa skyldigheter inte uppfyllts. LOU 13 kap. 3 a § stadgar dessutom att uteslutning enligt § 3 enbart får grundas på händelser som inträffat de senaste tre åren. En betalningsanmärkning i ett a-mål för en näringsidkare kan dock uppstå innan skulden fastställts av domstol eller myndighet och innan gäldenären underrättats. En sådan betalningsanmärkning kan sedan ligga till grund för uteslutning i upphandlingssammanhang med tillämpning av t.ex. LOU 13 kap. 3 § punkt 3 om "allvarligt fel i yrkesutövningen som gör att leverantörens redbarhet kan ifrågasättas". Därigenom uppstår en rättslig inkongruens: LOU kräver formellt fastställda fakta för obligatorisk uteslutning, medan kreditupplysningsreglerna för näringsidkare tillåter att uppgifter om icke-fastställda skulder sprids och används som underlag för uteslutning.

Tidigare utredningar och synpunkter

I SOU 2014:60 – *Tillförlitligare kreditupplysningar – ett förbättrat integritetsskydd vid offentligrättsliga krav* – föreslogs att de nya reglerna om allmänna mål skulle gälla alla gäldenärer, oavsett om de är näringsidkare eller ej. Regeringen valde en snävare modell vid den efterföljande lagändringen (prop. 2016/17:105). IMY (då Datainspektionen) anförde i yttrande över utkastet till lagrådsremiss att även fysiska personer som är näringsidkare borde omfattas av det utökade skyddet mot registrering av betalningsanmärkningar.

Regeringen uttalade i prop. 2016/17:105 att det vore ”angeläget att i ett sammanhang ta ställning till frågor om kreditupplysningar om företag”, och hänvisade till det pågående arbetet med fakturabedrägerier (som utmynnade i betänkandet SOU 2015:77). Det arbetet har sedan länge avslutats utan att skyddet i 7 a § kreditupplysningslagen utvidgats till att gälla allmänna mål avseende näringsidkare.

Finansutskottet gav 2016 ett tillkännagivande till regeringen om att kreditupplysningslagen för näringsidkare behöver ändras så att kreditupplysningar på näringsidkare inte omfattar skulder som inte blivit fastställda av en domstol eller Kronofogdemyndigheten (bet. 2015/16:FiU22). I fråga om allmänna mål har ingen åtgärd om detta vidtagits.

Kreditupplysningslagen anpassades till EU:s dataskyddsförordning (2016/679, GDPR) genom prop. 2017/18:120. Enligt GDPR artikel 5.1 d ska personuppgifter vara "korrekta och om nödvändigt uppdaterade. Alla rimliga åtgärder måste vidtas för att säkerställa att personuppgifter som är felaktiga i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas raderas eller rättas utan dröjsmål". Ändamålet med en kreditupplysning är att återspegla "gäldenärens betalningsvilja och betalningsförmåga" (prop. 2016/17:105). En betalningsanmärkning som registrerats innan gäldenären underrättats och haft möjlighet att

betala – och som kvarstår även efter betalning – kan strida mot datakvalitetsprincipen i GDPR artikel 5.1 d, eftersom den inte längre korrekt återspeglar gäldenärens betalningsvilja eller -förmåga. Konformitet med kraven i GDPR talar för behovet av att ändra reglerna om behandlingen av näringsidkares uppgifter om betalningsanmärkning.

Hemställan om översyn

Stiftelsen Rättvis skatteprocess konstaterar att nuvarande reglering av uppgifter om betalningsanmärkningar för näringsidkare ger oproportionerligt långtgående effekter och att möjligheterna till omprövning eller rättelse är alltför begränsade. Vi hemställer därför att regeringen tar initiativ till en översyn av regelverket, med syfte att stärka rättssäkerheten och minska risken för skadliga konsekvenser för näringsidkare.

Stockholm, 2026-08-31

Sven-Åke Bergkvist
Ordförande

Patrick Krassén
Verkställande ledamot

Insamlingsstiftelsen Rättvis skatteprocess